

O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI

XORIJIY FILOLOGIYA

til • adabiyot • ta'lim

ilmiy-uslubiy jurnal

Samarqand

2 (47)/ 2013

Ministry of Higher and Secondary Special Education
of the Republic of Uzbekistan
SAMARKAND STATE INSTITUTE OF FOREIGN LANGUAGES

FOREIGN PHILOLOGY

Language • Literature • Education

Scientific-methodology journal

Samarkand

Хорижий филология: тил, адабиёт, таълим.
№ 2 (47), 2013.

Уч ойда бир марта чиқадиган
илмий-услубий журнал

Муассис: Самарқанд давлат чет тиллар институти

Бош муҳаррир: Шухрат СИРОЖИДДИНОВ

Масъул котиб: Исомиддин ПЎЛАТОВ

Таҳрир хайъати:

АБДУЛЛАЕВА Людмила
БУШУЙ Анатолий
БУШУЙ Татьяна
ЖАББОРОВ Салим
ЭШҚОБИЛОВ Абдували
МАҲМУДОВА Муяссар
МИРЗАЕВ Ибодулло
РАҲИМОВ Ғанишер
ТУРНИЁЗОВ Неъмат
(муҳаррир ўринбосари)
УСМОНОВ Ўрол
ХАЙРУЛЛАЕВ Хуршидjon
ХОЛБЕКОВ Муҳаммаджон
ҚАМБАРОВ Носир

Жамоатчилик кенгаши:

ВОЛЬФ Аннет (Германия)
ВИАЛЕ Жованна (Италия)
ГИЙОМ Оливье (Франция)
ЯСУО Кочучи (Япония)
Чо Де Ван (Корея)
МАКНАЛТИ Стив (Британия)
АБДУАЗИЗОВ Абдизухур
ҚЎЛМАМАТОВ Дўстмамат
МЎМИНОВ Омон
КАРИМОВ Шавкат
АШУРОВА Дилором
ИРИСКУЛОВ Аббос
РАҲИМОВ Сотiboldи
РИЗАЕВ Баҳодир

Журнал Олий Аттестация комиссиясининг
филология фанлари бўйича эксперт кенгаши (2006 йил
11 сентябрдаги 1-сонли баённома) тавсияси билан
зарурий наشرлар рўйхатига киритилган.

Таҳририят манзили:

Самарқанд ш., Бўстонсарой кўчаси 93, СамДЧТИ.

Телефонлар: (998-662) 233-76-21.

Факс: (998-662) 210-00-18.

Email: ssifl_info@mail.ru

Журнал Самарқанд вилоят матбуот ва
ахборот бошқармаси томонидан № 09-12 рақам
билан рўйхатга олинган.

ISSN: 2181-743X

Журнал 2001 йилдан чиқа бошлаган.

© Самарқанд давлат чет тиллар институти, 2013
йил.

Foreign Philology: Language, Literature, Education.
№ 2 (47), 2013.

Scientific-methodical journal

Founder: Samarkand State Institute of Foreign
Languages

Editor-in-Chief: Shuhrat SIROJIDDINOV

Executive Secretary: Isomiddin Pulatov

Editorial Board:

ABDULLAEVA Lyudmila
BUSHUY Anatoliy
BUSHUY Tatyana
JABBOROV Salim
ESHKOBILOV Abduvali
MAHMUDOVA Muyassar
MIRZAYEV Ibodullo
RAKHIMOV Ganisher
TURNIYOZOV Nemat
(vice editor)
USMONOV Ural
KHAYRULLAYEV Hurshidjon
KHOLBEKOV Mukhammadjon
KAMBAROV Nosir

Public Council:

WOLFF Annett (Germany)
VIALE Jovanna (Italy)
GUILLAUME Olivier (France)
JASUO Kochuchi (Japan)
CHO DE VAN (Korea)
MCNULTY STEVE (Britain)
ABDUAZIZOV Abduzukur
KULMAMATOV Dustmammat
MUMINOV Omon
KARIMOV Shavkat
ASHUROVA Dilorom
IRISKULOV Abbos
RAKHIMOV Sotiboldi
RIZAYEV Bakhodir

The journal is included into the of required
publications according to the recommendation of the
expert council in filological sciences of Higher Attestation
Committee (Proceeding #1 from September 11, 2006).

Address of Editorial Office:

Samarkand, Bustansaray str. 93, SamSIFL.

Phone: (998-662) 233-76-21

Fax: (998-662) 210-00-18

Email: ssifl_info@mail.ru

The journal was registered with No 09-12 by
Samarkand Regional Department of press and
information. The journal has been published since 2001.

ISSN: 2181-743X

© Samarkand State, 2013 Institute of Foreign Languages.

М У Н Д А Р И Ж А

Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида	5
<i>Шухрат Сирожиддинов, Маҳмуд Лутфиллаев.</i> Чет тилининг ўқув-методик адабиётларини ахборот-коммуникацион технологиялар асосида яратиш тизими	8
Тилшунослик	
<i>Ибодулла Мирзаев.</i> Антик даврда тил масаласи ва замонавий талкини асослари.....	13
<i>Култура Турниязова.</i> Тил бирлиги ва белгиси ҳақида	18
<i>Неъматулла Элмуродов.</i> Тил таракқиётида диалектларнинг ўрни	21
<i>Рустам Асадов.</i> Уюшиқ ядро предикатив I (HNP ₁) ўрнида келган икки валентли компонентлар ифодалаган синтаксемалар	23
<i>Шаҳноза Асқарова.</i> Инглиз ва ўзбек тилларида тил, маданият ва такрор ифода воситасининг ўзаро боғлиқлиги	27
<i>Дилдора Жафарова.</i> Номинация жараёни ва мотивланганлик.....	30
<i>Муқаддас Қодирова.</i> XVII аср инглиз драматик асарларидаги мурожаат шакллари лисоний-маданий таҳлили	32
<i>Nigorabonu Suvonova, Laylo Doliyeva.</i> Fransuz tilida <i>holat</i> kategoriyasining aktuallashish vositalari	36
<i>Наргиза Сулейманова.</i> Тил, нутқ ва нутқий фаолият тушунчалари хусусида	40
<i>Tamara Tagaeva.</i> The nature of speaking and oral interaction	42
<i>Соҳиб Тўйчиев.</i> Инглиз ва ўзбек тилларида содда гаплар таҳлили	44
<i>Шодия Фаниева.</i> Тилнинг моделлаштириш муаммолари	46
<i>Lola Abdullaeva.</i> The influence of bilingualism	49
<i>Гулноза Алимова.</i> Инглиз тили сленгининг жамиятда тугган ўрни	51
Адабиётшунослик	
<i>Муҳаммаджон Холбеков.</i> Кортасарнинг романнавислик маҳорати	54
<i>Зарина Раҳмонова.</i> Адабий таъсирлар самараси	63
Методика	
<i>Наргиза Бахриева.</i> Работа над проектом при обучении деловому английскому в неязыковом ВУЗе ...	66
<i>Эльдар Гиясетдинов.</i> Лингвостилистические трудности обучения переводу общественно-политического дискурса	68
<i>Дилнавоз Салимова.</i> Таржима матни бўйича муқобил-аналитик изланиш машғулоти ўтказиш тажрибасидан.....	71
<i>Раъно Шукурова, Ҳабиба Жабборова.</i> Француз тили фонетикасини ўқитишнинг информатив технологик усуллари	75
<i>Faxriddin Yoqubov.</i> Og'zaki nutqdagi xatolarni tuzatishga kommunikativ yondashuv	78
Таржимашунослик	
<i>Абдумурод Кўчибоев.</i> П.Мерименинг «La partie de trictrac» новелласи таржималарида лексик трансформациялар	80
Магистрлар минбари	
<i>Аидахон Буматова.</i> Антропонимик идиоматик бирликларда миллийликнинг акс этиши	84
<i>Ление Халилова.</i> Современные инновационные технологии в обучении иностранного языка.....	87
<i>Мансур Кўчибоев.</i> Мақоллар таржимасида образлиликни қайта тиклаш.....	89
<i>Дурдона Нарзуллаева.</i> Эргаш гапнинг синонимга эга бўлиш ва бўлмашлик ҳолатлари.....	94
<i>Зафар Ҳамдамов.</i> Инглиз мақолларида вариантланиш ходисаси.....	97
<i>Азиза Шомаҳмудова.</i> Таржимада прагматик адекватликни таъминлашнинг айрим масалалари	99
<i>Мунира Ниёзова.</i> Икки бўлакки мажхул нисбатини функционал тадқиқ этиш.....	101
<i>Adash Rustamova.</i> Zamonaviy ingliz tilida ravish va uning qat'iy manosi.....	104
<i>Мунира Абсамадова.</i> К социалингвистической теории речевого поведения.....	106
<i>Дилдора Эгамқулова.</i> Немис тилида -ung қўшимчаси ёрдамида феълдан ясалган ҳаракат номлари семантикаси	110
Консультация	
Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш	113

CONTENTS

Decree of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to further improve foreign languages learning”	5
<i>Shukhrat Sirojiddinov, Makhmud Lutfillaev.</i> Creating a system of teaching methods literature of learning a foreign language on the basis of information-communication technologies.	8
Language	
<i>Ibodulla Mirzayev.</i> The problemes of language in antique time and bases of their modern interpretation.....	13
<i>Kultura Turniyazova.</i> About the language units and language signs.....	18
<i>Nematulla Elmuradov.</i> Stelle und Bedeutung der Mundarten und Dialekten bei der Formierung und Entwicklung der nationalen literarischen Sprachen.....	21
<i>Rustam Asadov.</i> Syntaxemes expressed by double-valence components in the position of homogeneous nuclear predicated elements in the structure of sentences	27
<i>Shakhnoza Askarova.</i> Relationship of means of expressive reception of repetition in English and Uzbek languages	27
<i>Dildora Djafarova.</i> Process of nomination and motivation.....	30
<i>Mukaddas Kadirova.</i> Linguistic and cultural analysis of Kommunikation Form.....	32
<i>Nigorabonu Suvanova, Laylo Doliyeva.</i> Les moyens de l’actualisation de la catégorie d’état du francais.....	36
<i>Nargiza Suleymanova.</i> Notions on language, speech and speech activities.....	40
<i>Tamara Tagaeva.</i> The nature of speaking and oral interaction.	42
<i>Sohib Tuychiev.</i> Analysis of the simple sentences in the English and Uzbek languages.....	44
<i>Shodiya Ganieva.</i> Problems of modeling a language	46
<i>Lola Abdullaeva.</i> The influence of bilingualism.	49
<i>Gulnoza Alimova.</i> The role of English slang in society.	51
Literature	
<i>Mukhammadjon Kholbekov.</i> Novel wrider shills of Kortasar.....	54
<i>Zarina Rakhmanova.</i> To the problem of influences on literature.....	63
Methodics	
<i>Nargiza Bachrieva.</i> Working on project work of teaching Business English in non philological field.....	66
<i>Eldar Giyasetdinov.</i> Lingvostylistic difficulties in teaching translation social-political discourse.....	68
<i>Dilnavoz Salimova.</i> Organization of the lesson in searching analytical equivalence in translating texts.....	71
Rano Choukourova. Khabiba Jabborova. Les moyens informatiques et technologiques dans l’apprentissage de la phonétique française..	75
<i>Fakhriddin Yakubov.</i> Communicative methods of error correction.....	78
Translation	
<i>Abdumurod Keutchibayev.</i> Les transformations lexiques dans les traductions de la nouvelle “La partie de trictrac “ de P.Merimée.	80
Master's tribune	
<i>Aidaxon Bumatova.</i> The style of perfoming the national character in antroponomic-ideomatic expressions....	84
<i>Leniye Khalilova.</i> Modern Innovations in Teaching Foreign Languages.....	87
<i>Mansur Kuchibayev.</i> Problems of creating an image in tranclating proverbs.....	89
<i>Durdona Narzullaeva.</i> Die Falle der Satzgefuge Synonym oder nicht Synonym analysiert	94
<i>Zafar Khamdamov.</i> Variance of proverbs in English language.	97
<i>Aziza Shomahmudova.</i> Some problems of pragmatic equivalency of translation.....	107
<i>Munira Niyazova.</i> Die Funktional Analyse des zweibeständigen Passivs.....	110
<i>Adash Rustamova.</i> The adverb and its categorical meaning in modern English.....	104
<i>Munira Absamadova.</i> Sociolinguistic theories of speech behavior	106
<i>Dildora Egamqulova.</i> Zur Semantik Verbalabstrakta mit dem Suffix –ung.....	110
Consultation	
Creating new generation literature for contituous educational system	116

Ўзбекистон Республикаси Президенти Қ А Р О И

ЧЕТ ТИЛЛАРНИ ЎРГАНИШ ТИЗИМИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Қайд этиб ўтилсинки, мамлакатда Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ҳамда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш доирасида чет тилларга ўқитишнинг комплекс тизими, яъни уйғун камол топган, ўқимишли, замонавий фикрловчи ёш авлодни шакллантиришга, республиканинг жаҳон ҳамжамиятининг янада интеграциялашувига йўналтирилган тизим яратилди.

Мустақиллик йилларида 51,7 минг нафардан зиёд чет тиллар ўқитувчилари тайёрланди, умумтаълим мактабларининг 5-9 синфлари учун инглиз, немис ва француз тиллари бўйича мультимедиа дарсликлари, бошланғич синфларда инглиз тилини ўрганиш бўйича электрон ресурслар тайёрланди, умумтаълим мактабларида, касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда 5 мингдан кўпроқ лингафон кабинетлари жиҳозланди.

Шу билан бирга, чет тилларни ўрганишни ташкил қилишнинг амалдаги тизими таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва дарсликлар замон талабларига, хусусан, илғор ахборот ва медиа-технологиялардан фойдаланиш борасидаги талабга тўлиқ жавоб бермаяпти. Таълим асосан анъанавий услубда олиб борилмоқда. Бу тизимнинг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, шунингдек, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонавий ўқув-услубий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштиришни тақозо этади.

Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассислар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизида, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот

ресурсларидан кенг кўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш мақсадида:

1. Белгилаб қўйилсинки, 2013/2014 ўқув йилидан бошлаб:

республиканинг барча ҳудудида чет тилларни, асосан, инглиз тилини ўрганиш умумтаълим мактабларининг биринчи синфларидан ўйин тарзидаги дарслар ва оғзаки нутқ дарслари шаклида, иккинчи синфдан бошлаб эса, алифбо, ўқиш ва грамматикани ўзлаштиришдан босқичма-босқич бошланади;

олий ўқув юртларида айрим махсус фанларни, хусусан, техник ва халқаро мутахассисликлар бўйича ўқитиш чет тилларда олиб борилади;

умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг ўқувчилари ва ўқитувчиларини чет тиллар бўйича дарсликлар ва ўқув-услубий комплекслар билан таъминлаш, уларни белгиланган муддатларга риоя этилган ҳолда қайта нашр этиш, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика мақсадли китоб жамғармасининг айланма маблағлари ҳисобидан бепул амалга оширилади.

2. Ўзбекистон Республикаси таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни ўрганишни кенгайтириш чора-тадбирлари дастури 1-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

Дастурга киритилган чора-тадбирлар белгиланган муддатларга мувофиқ сифатли ва ўз вақтида бажарилиши юзасидан шахсий жавобгарлик Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, бошқа вазирликлар, идора ва ижрочи-ташкilotлар раҳбарлари зиммасига юклатилсин.

3. Чет тилларни ўрганишни янада ривожлантириш бўйича доимий ишлайдиган Мувофиқлаштирувчи кенгаш (кейинги

ўринларда – Мувофиқлаштирувчи кенгаш деб юритилади) 2-иловага мувофиқ таркибда ташкил қилинсин, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети унинг ишчи органи этиб белгилансин.

Мувофиқлаштирувчи кенгаш (А.Икромов) манфаатдор вазирликлар, идоралар билан биргаликда ҳамда етакчи олим ва мутахассисларни жалб этган ҳолда:

2013 йилнинг 1 мартигача бўлган муддатда ҳар бир таълим босқичида чет тилларни билиш даражасининг аниқ мезонларини назарда тутувчи янги таълим стандартлари тасдиқланишини таъминлансин;

2013 йилнинг 1 майигача бўлган муддатда умумтаълим мактабларининг биринчи синфидан бошлаб чет тиллар таълимини узлуксиз жорий этилишини, шунингдек таълимнинг барча босқичларида унинг давомийлигини назарда тутувчи умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юр்தларининг янги ўқув режалари ва дастурлари тасдиқланишини таъминлансин;

таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва режалари, дарсликларни ишлаб чиқиш, шунингдек, таълим жараёнини ташкил этиш учун етакчи хорижий ўқув марказларини, чет тиллар бўйича халқаро экспертлар ва мутахассисларни жалб этсин;

ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда чет тилларни ўқитиш тизими тубдан қайта кўриб чиқилиши ва кучайтирилишини, ўқув яқунлари бўйича умумэтироф этилган тестлар (имтиҳонлар) топширилишини таъминлансин.

4. Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази таркибида Чет тилларни билиш ва эгаллаш даражасини баҳолаш бошқармаси ташкил қилинсин, Марказ ходимларининг сони 12 кишига кўпайтирилсин ва унинг вазифалари қуйидагилардан иборат этиб белгилансин:

халқаро эътироф этилган стандартлар талабларига мувофиқ чет тилларни билиш даражасини баҳолашнинг Миллий тест тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

ўрганувчиларни чет тилини билиш ва эгаллаш даражасини аниқлашни тўлов асосида тест ўтказиш (жумладан, Интернет орқали масофавий) ва давлат намунасидаги тегишли малака сертификатини беришни ташкил этиш;

ўрганувчиларнинг мустақил равишда,

чет тилини билиш ва эгаллаш даражасини аниқлаш учун, тестга тайёрланишларига зарур маълумотларни тайёрлаш ва Интернет тармоғига жойлаштириш;

марказнинг бюджетдан ташқари даромадлари ҳисобидан унга юкланган вазифаларни бажариш учун Марказга тўлов асосида мустақил экспертлар ва имтиҳон олувчиларни жалб этиш ҳуқуқи берилсин.

5. Давлат тест маркази манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда, икки ой муддатда, 2015/2016 ўқув йилларидан бошлаб, барча олий таълим муассасаларига кириш тестлари блокига хорижий тилни киритиш бўйича таклифларни Вазирлар Маҳкамасига киритсин.

6. Шундай тартиб ўрнатилсинки, унга мувофиқ:

умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ўқув муассасаларида чет тиллар ўқитувчиларига зарур эҳтиёжи бўлган узок туманлар ва қишлоқ аҳоли пунктларида яшаётган аҳоли ичидан маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг тавсияномалари асосида чет тиллар ўқитувчилари ихтисослигига олий таълим муассасаларига мақсадли қабулни амалга оширишга рухсат этилади;

мақсадли қабул асосида олий таълим муассасасига ўқишга қабул қилинган шахслар, ўқишни битирганларидан сўнг, ўзлари яшайдиган жойларда жойлашган ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тавсияномаларида кўрсатилган таълим муассасаларида 5 йилдан кам бўлмаган муддатда эгаллаган мутахассисликлари бўйича ишлаб беришлари шарт.

7. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Молия вазирлигининг чет тиллар ўқитувчилари ва муаллимларига қонун ҳужжатлари билан белгиланган рағбатлантирилувчи тўловлар ва кўшимчаларни ҳисоблашда, уларнинг лавозим маошлари таркибига киритган ҳолда қишлоқ жойларда жойлашган таълим муассасаларида уларнинг тариф ставкаларига 30 фоиз ва бошқа таълим муассасаларида 15 фоиз ставкалар миқдоридаги ҳар ойлик кўшимчалар кўшиб беришни белгилаш тўғрисидаги таклифи қабул қилинсин.

8. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўрта махсус, касб-хунар

таълими маркази уч ой муддатда, молиялаш манбалари Давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармалар, хорижий кредитлар ва халқаро грантлар, шунингдек, ҳомийлар ва хайриячилар маблағлари кўзда тутилган ҳолда, 2013-2016 йилларда таълим муассасалари хорижий тиллар кабинетларини замонавий ахборот-коммуникация ва ўқитишнинг техник воситалари ва анжомлари билан (қўшимча) жиҳозлашнинг жадаллаштирилган дастурини ишлаб чиқсин ҳамда Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда уни Вазирлар Маҳкамасига тасдиқлаш учун киритсин.

9. Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси, Давлат алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари кўмитаси, Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги ҳамда Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, болалар ва ёшларнинг манфаатлари ҳамда қизиқишларини инобатга олган ҳолда, қуйидагиларни таъминласин:

телевидение, шу жумладан маҳаллий телеканаллар орқали болалар ва ўсмирларни хорижий тилларга ўргатиш бўйича кўрсатувлар тайёрлаш ҳамда уларни трансляция қилиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданияти, жаҳон илми ва техникасига бағишланган илмий-оммабоп хорижий бадий ҳамда мультипликациявий фильмларни ўзбек тилидаги субтитр ёрдамида, мунтазам кўрсатиб боришни амалга ошириш;

«ZiyoNet» тармоғи орқали таълим муассасаларининг халқаро таълим ва билим олиш манбаларига кириш имкониятларини сезиларли орттириш, унинг ресурс марказини мультимедия ресурслари, шахсий компьютерлар ва мобиль ускуналар учун иловалар билан бойитиш, шунингдек, инглиз тилида ўқув ва бадий адабиётлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилган газета ва журналларни чоп этиш, уларга махсус рукнлар ҳамда иловаларни ташкил қилиш.

10. 2013 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги мазкур қарорда назарда тутилган чора-тадбирларни

амалга ошириш учун асосланган ҳисоб-китоблар бўйича ҳар йили бюджет маблағлари ажратилишини назарда тутсин.

11. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, бошқа манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда бир ой муддатда қонун ҳужжатларига ушбу қарордан келиб чиқадиган ўзгартиш ва қўшимчалар ҳақида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар, шунингдек идоравий меъёрий ҳужжатларга тегишли ўзгартишлар киритсин.

12. Мазкур қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А.Икромов зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. КАРИМОВ

Тошкент ш., 2012 йил 10 декабрь, ПҚ-1875-сон

ЧЕТ ТИЛИ ЎҚУВ-МЕТОДИК АДАБИЁТЛАРИНИ АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ЯРАТИШ ТИЗИМИ

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ,

Самарқанд давлат чет тиллар институти ректори, профессор,

Маҳмуд ЛУТФИЛЛАЕВ,

Самарқанд давлат чет тиллар институти профессори

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабр ПҚ-1875 сонли “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қароридан “...Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизидан, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг қўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш мақсадида...” белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида чет тилларни ўқитишнинг замонавий технологиялари, услубларини яратиш ва ўқув жараёнига жорий этиш масалалари бугунги куннинг долзарб масаласига айланган.

Чет тилини ўқитиш учун ўқув-методик адабиётларни яратиш, унда ўқувчиларнинг ривожланишини эътиборга олган ҳолда махсус ўқув дастурлар яратиш, таълим тизимини ахборот ва илмий-методик таъминлаш, базисли ўқув режаларини ва намунали курс дастурларини ишлаб чиқиш, ўқув адабиётларни чоп этишни ташкиллаштириш, ўқув қўлланмалар билан таъминлашни йўлга қўйиш, таълим муассасаларида қўлланиладиган методикадан фойдаланиш, уларни мукамаллаштириш ва масофали таълим технологияларини йўлга қўйиш каби масалаларни ечишни талаб қилади.

Чет тилини (инглиз тилини) ўқитишда 5 ёшгача бўлган болалардан бошлаб мактабгача таълим муассасалари, умумтаълим мактаблари, касб-хунар коллежлари, лицейлар, олий таълимни қамраб оладиган ўқитиш тизимини яратиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ушбу ўқитиш тизимини яратишдан мақсад фарзанд дунёга келгандан бошлаб унинг

улғайиб бориш даври мобайнида таълим муассасаларининг турли бўғинларда билим олиши таъминланади. Инглиз тилини ўқитиш ва ўрганишда ахборот-коммуникацион технологиялардан (АКТ) фойдаланиб ўқув-методик адабиётлар тизимини яратиш ва ўқув жараёнига қўллаш тамойилларини ишлаб чиқиш ва унинг асосида дарс жараёнини ташкил қилиш талаб этилмоқда.

Мактабгача таълим муассасаларида (МТМ) инглиз тилини ўқитишни ташкил қилиш масаласи ҳам муҳим. 5 ёшгача бўлган болаларни инглиз тилини ўқитишда АКТ асосида алифбо ҳарфларини тақдимотлар кўринишида ташкил этишга эътибор қаратиш муҳим аҳамиятга эга. Шунинг билан бир қаторда 5 ёшгача бўлган болаларга берилаётган тақдимотларни мантиқий равишда, узлуксиз ва узвий давом эттириб, 1-синф болаларига инглиз тили алифбосини ўқитишнинг АКТ асосида ташкил қилиш воситаларини яратиш мақсадга мувофиқдир.

Бошланғич синф ўқувчилари учун яратилган ўқув адабиётларни АКТ нинг дастурий воситалари асосида мультимедия-ли электрон дарслик кўринишида ишлаб чиқиш ва улар асосида дарс жараёнини ташкил қилиш берилаётган ўқув материалларини осон ва қулай ўзлаштириш учун имкониятлар яратади. Биринчидан, ўқувчилар мультимедиа-ли электрон дарсликлардан (МЭД) таълим муассасаларида билим олиш билан бир қаторда улардан мустақил равишда уйда, масофадан туриб ҳам фойдаланиш имкониятига эга бўладилар. Бундай имкониятнинг яратилиши инглиз тилини ўрганишда дарс жараёнини жонли тарзда ташкил қилиш, янги мавзуларни ўзлаштиришни жадаллаштиради ва билим, малака ҳамда кўникма ҳосил қилиш босқичларини тўла қамраб олади.

Кейинги вазифа умумтаълим мактабларининг юқори синф ўқувчилари учун инглиз тилини ўрганишда ўқув-методик адабиётларни

АКТ асосида ташкил қилиш масаласидир. Юқоридаги фикр ва мулоҳазаларга асосланган ҳолда умумтаълим мактабларида инглиз тили бўйича ўқув-методик адабиётларни АКТ асосида МЭД яратиш ва улар базасида дарс жараёнини ташкил қилиш мақсадлидир. Бугунги кунда умумтаълим мактаблари учун бир қатор МЭД яратилган ва ўқув жараёнида қўлланилмоқда. Бу йўналишда олиб борилаётган илмий тадқиқот ишларини давом эттириш мўлжалланмоқда. Умумтаълим мактаблари (УТМ) фанлари бўйича яратилган МЭДлар асосида инглиз тилини ўқитишнинг янги турдаги ўқув-методик адабиётларни АКТ асосида яратиш ўқувчиларнинг билим олишини самарали ташкил қилишга кенг имконият яратади.

Худди шундай касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда инглиз тилини ўқитишнинг ўқув-методик адабиётларини яратиш мақсадида юқоридаги фикр-мулоҳазаларни давом эттириб ва уларнинг ўқув режасида кўзда тутилган фанлар бўйича МЭД ва ВЛ лар яратиш масаласини ҳал қилиш лозим.

Навбатдаги масала олий таълим муассасаларида (ОТМ) инглиз тилини АКТ асосида

ўқитишнинг ўқув-услубий жиҳатларини яратишдан иборат.

ОТМ ларида инглиз тилини ўқитишда ўқув-адабиётларини АКТ асосида ташкил қилишда турли кўринишдаги воситалардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. ОТМ ларида МЭД ларни яратишда компьютер имитацион моделлари (КИМ) ёрдамида инглиз тилида ўқитилаётган мавзунинг мазмун-моҳиятини очиб беришга эътибор қаратиш лозим. КИМ асосида ўқув жараёнини ташкил қилиш имконияти инглиз тилини ўқитишда дарсларни жонли тарзда ўтишга имконият яратса, айрим мавзуларни ўқитишда эса жараёнларни кузатиш, уларни такрор кўриш имконини беради. Бундан ташқари КИМ асосида олиб борилган тайёргарлик натижасида берилган мавзу бўйича тушунчаларни ўзлаштириш ва грамматик қоидаларни эса қолдириш имконияти кенгайди.

Шундай қилиб 5 ёшгача бўлган болалар ва ундан кейин МТМ, УТМ, ОТМ ларида АКТ асосида инглиз тилини ўқитиш ва ўрганишда узлуксиз тизим шаклланадики, ундан унумли фойдаланиш инглиз тилини ўрганиш самарадорлигини оширишга олиб келади [7-8].

Қуйида ушбу тизимнинг жадвал кўриниши тасвирланган (1-жадвал).

1-жадвал. Инглиз тили ўқитишни АКТ асосида ташкил қилиш тизими.

Ушбу жадвалда кўрсатилган бўғинлар бир-бири билан узлуксиз ва узвий равишда боғланган бўлиб, дастлабки бўғиндагилар асосида кейинги бўғиндаги ишлар ташкил қилинади. Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, юқоридаги жадвалда кўрсатилган бўғинлар бир-бири билан умумий боғланган тизимни ташкил қилади. Унинг доирасида олиб борилаётган ишлар таълим тизимининг самарадорлигини оширишга қаратилгани боис, ушбу ҳолатни педагогик тизим, деб аташ мумкин. Ушбу педагогик тизим доирасида олиб борилади-ган назарий ва амалий масалалар хусусида тўхталиб ўтамыз.

Назарий ишлар кўлами.

Тизимнинг назарий асоси – миллат ўз миллий билимини йиллар давомида юксалтириб, бойитиб боради.

Тизимга куйидаги талаблар қўйилади:

1. Тизимнинг очиклиги.

2. Тизимда жамиятнинг ривожланиб бориши натижасида вужудга келган янги элементларни киритиш ва эскирганларни чиқариб ташлаш имкониятининг мавжудлиги.

3. Тизимга янги элементларни киритиш ва эскирганларни чиқариб ташлаш тизимнинг фаолиятига салбий таъсир этмаслиги, яъни унинг яхлитлиги таъминланганлиги.

4. Тизимда олиб борилаётган назарий ва амалий ишлар тизимли ёндашув асосида олиб борилади.

Тизимнинг очиклиги – жамиятнинг ривожланиб бориш босқичларида ёшларнинг билим олиш динамикасини таъминлайди, яъни тизимнинг элементлари доимий равишда тўлдирилиб, ўзгартириб борилади. Тизимга янги элементларни киритиш ва эскирганларни чиқариб ташлаш имкониятининг мавжудлиги унинг фаолиятига салбий таъсир этмаслиги лозим. Унинг ҳамма бўғинларида бажариладиган назарий ва амалий ишлар бир-бири билан узлуксиз ва узвий боғланган бўлиши мақсадга мувофиқ [7].

Тизимнинг назарий ишлари сирасига 5 ёшгача бўлган болалар учун инглиз тилини ўргатишнинг педагогик ва психологик жиҳатларини илмий нуқтаи назардан таҳлил

қила оладиган шу соҳанинг етук олимлари ва педагогларни жалб қилиниши жоиз. Бундан хулоса қилиш мумкинки, 5 ёшгача бўлган болаларни инглиз тилини ўрганишда уларнинг ёшини эътиборга олган ҳолда тил элементларига доир керакли маълумотларни шакллантириш лозим. Шу боис 5 ёшгача бўлган болаларни инглиз тилидаги керакли маълумотлар билан таъминлайдиган ижодий гуруҳ шакллантирилади. Бу гуруҳ таркибига республиканинг тажрибали педагоглари билан бир қаторда, психология, педагогика, ахборот технологиялари соҳасида илмий тадқиқот олиб бораётган етук мутахассислар жалб қилиниши лозим. Ижодий гуруҳнинг асосий вазифаси тизимнинг дастлабки бўғинига мос тушадиган маълумотлар базасини яратишдан иборат.

Маълумотлар базасида тўпланган материаллар асосида виртуал ресурслар ишлаб чиқиш йўлга қўйилади. Ижодий гуруҳ зиммасига тизимнинг бўғинларига мос маълумотларни виртуал ресурслар кўринишида акс эттириш вазифаси юклатилади. Виртуал ресурслар бир томондан оддий, иккинчи томондан осон тушуниладиган ва ҳар бир бўғиндаги жамоанинг ёши, қобилияти, педагогик ва психологик жиҳатлари эътиборга олинади. Виртуал ресурсларда акс эттирилган маълумотлар дастлабки бўғиндан бошлаб бир-бири билан узлуксиз ва узвий боғланган бўлишига алоҳида эътибор бериш тавсия этилади.

Тизим доирасида олиб борилаётган назарий ишларнинг муҳим жиҳати шундан иборатки, у ўз навбатида бир қатор фан йўналишлари бўйича илмий тадқиқот ишларини олиб боришни тақозо қилади. Бундай фан йўналишларига инглиз тилини АКТ асосида ўқитиш методикаси, педагогика, психология ва бошқа йўналишларни киритиш мумкин. Ушбу фан йўналишлари бўйича олиб бориладиган тадқиқот ишларига ўқувчиларга инглиз тилида берилаётган билимларни қандай кўринишда ва қанча ҳажмда ҳамда уларнинг мазмун-моҳиятини очиб беришда қўлланиладиган педагогик усуллар ва психологик жиҳатларни тадқиқ қилиш каби илмий-услубий ишлар киради.

Бугунги кунга қадар республикамызда инглиз тилини ўқитишнинг методик жиҳатларини таҳлил қилиш, бу борада яратилган ишланмалар ва тайёр материалларни тизимли ёндашув технологияси доирасида қамраб олиш учун ҳамда истиқболда яратилиши кутилаётган ишланмаларни аниқлаш мақсадида «Инглиз тилини АКТ асосида

ўқув-услубий адабиётларни яратишнинг тизимли ёндашув технологияси» мавзусида республика илмий-амалий анжуманини ўтказиш мўлжалланган.

Таълим муассасаларида инглиз тилини АКТ асосида ўқитишнинг тизимли ёндашув технологияси эса қуйидаги жадвалда келтирилган.

Хулоса қилиб айтганда, инглиз тилини ўқитиш бўйича ўқув адабиётларни тизимли ёндашув асосида АКТлардан фойдаланган ҳолда ташкил қилиш ва ундан ўқув жараёнида фойдаланиш чет тилларни ўрганиш самарадорлиги ошишига олиб келади.